

BORIS MAŠIĆ

Muzej grada Zagreba
Opatička 20
10 000 Zagreb
bmasic@mgz.hr

HODOČASNIČKE MEDALJICE IZ REMETA

UDK 737.27 (439.24:497.5)
Izvorni znanstveni rad

Tijekom arheoloških istraživanja koja je uz crkvu Blažene Djevice Marije, u Remetama nedaleko Zagreba, proveo Muzej grada Zagreba u razdoblju od 2007. do 2009. godine, pronađeni su ostaci temelja dviju starijih crkava i 282 groba. Najbrojniji pokretni arheološki nalazi su svetačke medaljice. Pronađeno ih je 127. Na najviše primjeraka prikazani su Djevica Marija i sv. Benedikt ili njegovi atributi, dok se na ostalim primjercima nalaze brojne varijante prikaza Isusa te raznih svetaca ili njihovih atributa. Predmet rada su samo medaljice za koje se moglo utvrditi da su donesene s hodočašća. Najvećim dijelom su to bila hodočašćenja u marijanska svetišta. Statistički se utvrdilo kako su pokojnici sahranjeni uz crkvu Blažene Djevice Marije u Remetama najčešće hodočastili u austrijska i bavarska svetišta, potom u Köln, Loreto i Rim te Marianku u Slovačkoj i Čestohovu u Poljskoj.

Ključne riječi: Remete, groblje, svetačka medaljica, hodočašće, novi vijek.

Key words: Remete, cemetery, saint's medals, pilgrimage, modern age

Gdo goder ada vnogo od sebe štima zaradi pobožnoga i svetog žitka, ako ravno vnogo moli, vnogo se posti, vnoge svete pute k dalekem cirkvam čini, vu broju ništarmanje ne sveteh ljudi.

(HABDELIĆ 1662: 4–5)

Arheološka istraživanja na platou uz južno pročelje župne crkve Majke Božje Remetske, Muzej grada Zagreba započeo je 2007. godine na inicijativu Gradskog zavoda za zaštitu spomenika kulture i prirode zbog radova na odvodnji oborinskih voda. Kako je tijekom tih zaštitnih istraživanja bio pronađen masivan temelj, paralelan s južnim zidom crkve, započela su sustavna istraživanja šireg prostora platoa. Istraživanja su trajala do 2009. godine.¹

Od pronađene pokretne arheološke građe u 282 istražena groba, najbrojnije su svetačke medaljice. Riječ je o vrsti arheoloških nalaza koja se na istraženim grobljima kontinentalnog dijela Hrvatske učestalo pojavljuje od vremena 17. stoljeća (BELAJ 2006: 275; AZINović BEBEK

¹ Objavljivani su djelomični rezultati istraživanja: MAŠIĆ 2008; MAŠIĆ-PLEŠE 2008; 2009; 2009A; 2010.

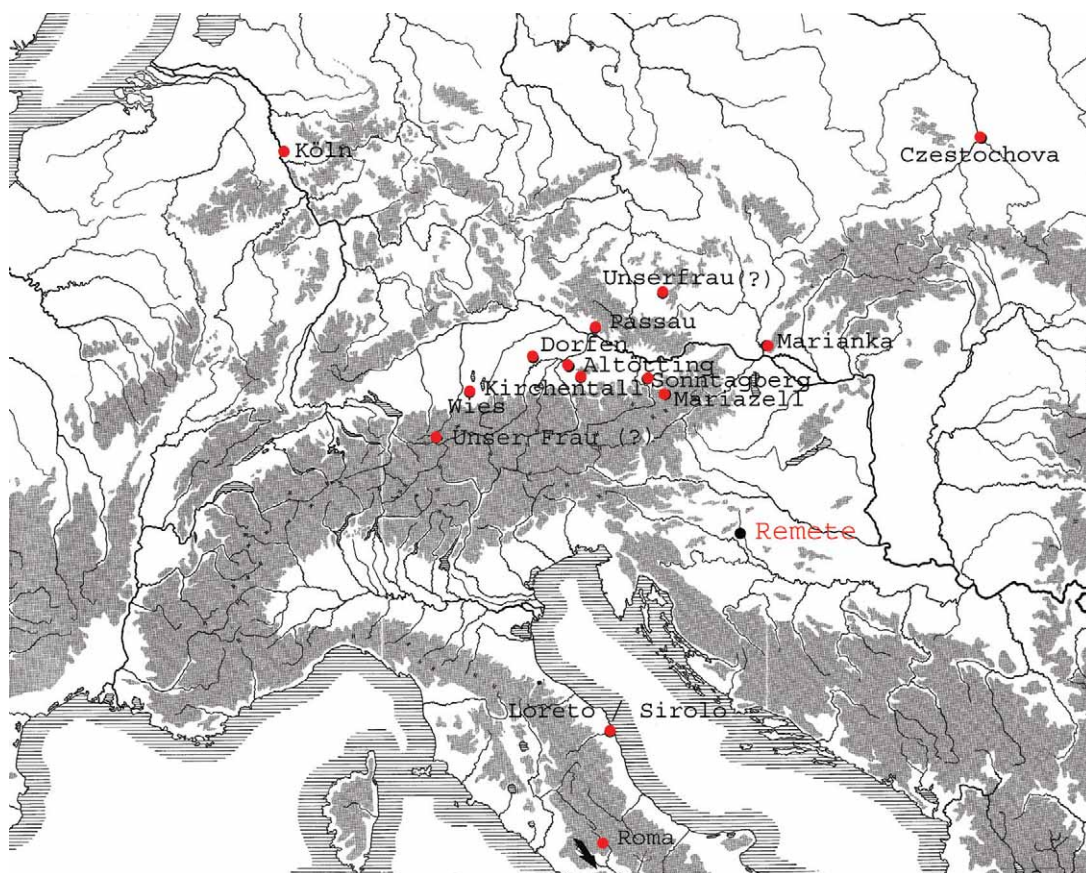
2007: 399; PERKIĆ 2010: 17). O tome svjedoči i usporedba remetskih nalaza s nalazima otkrivenim tijekom istraživanja groblja u Parku Grič na Gornjem gradu u Zagrebu, gdje među 187 otkrivenih grobova, datiranih od kraja 15. do početka 17. stoljeća, ni uz jednog pokojnika nije pronađena svetačka medaljica (MAŠIĆ – PANTLIK 2008: 332). Za razliku od groblja na Griču, ono u nedalekim Remetama (barem njegovu mlađu fazu uz koju se vežu nalazi svetačkih medaljica) može se datirati u razdoblje od 17. do kraja 18. stoljeća. Gornja granica ukopavanja pokojnika na otkrivenom remetskom groblju vezana je uz ukinuće pavlinskog reda 1786. godine, odnosno uz otvaranje novog, župnog groblja 1812. godine (BARLÉ 1914: 20, 73). Prema tome, *terminus post quem* za dataciju pronađenih arheoloških nalaza je sam kraj 18. stoljeća, a i svi primjerci medaljica uklapaju se u repertoar svetačkih medaljica otkrivenih u novovjekim grobljima u Hrvatskoj, a i šire.² Ipak, kada uspoređujemo groblje otkriveno u Remetama s grobljem u Parku Grič, treba imati u vidu kako je groblje na Griču – gradsko groblje, dok se otkriveno groblje u Remetama mora promatrati u kontekstu pavlinskog samostana.

Po brojnosti, među 127 primjeraka svetačkih medaljica pronađenih u Remetama, prednjače medaljice s prikazom Djevice Marije i sv. Benedikta ili njegovih atributa, što je uobičajeno za vrijeme 17. i 18. stoljeća.³ Prikaz Djevice Marije najčešće se pojavljuje u kombinaciji s prikazom Svete Obitelji te u kombinaciji s prikazom Krista. Ovaj potonji prikaz javlja se u varijantama s prikazom njihova poprsja ili raspetog Krista. U primjerku datiranom u 17. stoljeće prikaz poprsja Marijinog na licu medalje, javlja se u kombinaciji s prikazom Srca Marijina i Isusova na naličju (MAŠIĆ – PLEŠE 2008: 225). Na dva primjerka prikaz Bogorodice nalazi se u kombinaciji s prikazom sv. Franje Asiškog: kao Marija Jasnogorska te kao Bogorodica u kombinaciji s prikazom stigmatizacije sv. Franje Asiškog. Marija Jasnogorska se na jednom primjerku nalazi i u varijanti s arkanđelom Rafaelom. U dva slučaja Djevica Marija prikazana je kao Imakulata, od kojih je jedna medaljica vrhunski medaljerski rad na čijem je naličju prikaz sv. Ante Padovanskog, dok se na drugom primjerku na naličju nalazi prikaz sv. Franje Paolskog. Majka Božja Sućutna prikazana je na licu dviju medaljica. Na jednoj je na naličju prikaz sv. Martina, a na drugoj, opet, sv. Ante Padovanskog. Njegov lik nalazi se prikazan i u varijantama s prikazima Svetog Trojstva, sv. Josipa te Bogorodice. Na jednom loše očuvanom primjerku medaljice također se pojavljuje prikaz sv. Ante Padovanskog, ovog puta na naličju, gdje je prikazan i lik sv. Klare. Zbog istrošenosti, identifikacija je bila moguća samo prema uporednim primjercima te je razlučivo kako su na licu medalje morali biti prikazani sv. Ivan Kapistran i sv. Paskal Baylon. Kako su sv. Paskal Baylon i sv. Ivan Kapistran kanonizirani 1690. godine, ova se medaljica sa sigurnošću može datirati u 18. stoljeće. Na jednom su primjerku na licu medaljice Marija i Isus prikazani sa sv. Ivanom Krstiteljem, dok se na naličju nalazi motiv sv. Jurja koji ubija zmaja.

Na jednoj medaljici nalaze se prikazana dva biblijska motiva: Bijeg iz Egipta i Poklonstvo kraljeva. Poklonstvo kraljeva prikazano je i na licu tri loše očuvane medaljice, na čijem se naličju nalazi natpis s imenima sveta Tri kralja. Na licu jedne medaljice nalazi se prikaz sv. Brigite, a na naličju sv. Mavra (?). Prikaz sv. Alojzija Gonzage nalazi se u varijanti sa sv. Stanislavom Kostkom na naličju te u varijanti gdje su obojica prikazana na licu, a prikaz smrti sv. Franje Ksaverskog na naličju. Lik sv. Franje Ksaverskog pojavljuje se i u varijanti s prikazom Ignacija Loyole. Prikaz sv. Mihaela nalazi se na dvije medaljice: s križem te sv. Jurjem. Jedna od simbolički najbogatijih je medaljica s *Arma Christi* prikazom.

2 LIPOVAC–VRKLJAN 1993; KNEZ 1994; BOŽEK – KUNAC 1998; FUNDORT KLOSTER 2000; GRÜNEWALD 2001; KNEZ 2001; FASSBINDER 2003; KRNJAK 2004; BELAJ 2006; PREDOVNIK – DACAR – LAVRINC 2006; AZINOVIĆ BEBEK 2007; KRNJAK 2007; AZINOVIĆ BEBEK 2008; PERKIĆ 2010; PERKIĆ 2010a.

3 FUNDORT KLOSTER 2000: 293; KNEZ 2001: 27–29; FASSBINDER 2003: 231–236; BELAJ 2006: 273; AZINOVIĆ BEBEK 2007: 391; PERKIĆ 2010: 17–18; 2010a: 16.

Sl. 1. Kartografski prikaz izvorišta hodočasničkih medaljica pronađenih u Remetama

Fig. 1

Predmet ovog rada su medaljice za koje, prema stilskim i formalnim karakteristikama, sa sigurnošću možemo tvrditi kako su donesene s hodočašća. Hodočašće je putovanje vjernika na mjesta povezana sa svecima, kojim hodočasnik izražava, produbljuje i pročišćuje svoju vjeru i štovanje. Ta putovanja, kako ističe L. Čoralić, »... tijekom srednjega i ranoga novog vijeka jedan su od najkonstantnijih i najpopularnijih oblika iskazivanja pobožnosti vjernika...« (ČORALIĆ 2009: 1). Djelo *Peregrinatio Antonini Placentini* iz 6. stoljeća (?) uvodi pojam hodočašće (*peregrinatio, pilgrimage*) u smislu kakvom ga koristimo i danas (MILIČIĆ 2010: 44). Brojni su osobni i društveni aspekti hodočašća, a njihov kulturološki značaj s vremenom je postao nemjerljiv.⁴

Kratki pregled povijesti kršćanskih hodočašća možda je najbolje početi s putovanjem Helene, majke Konstantina Velikog u Palestinu, nedugo nakon što je 313. godine, Milanskim ediktom, kršćanstvo legalizirano. Prema tradiciji, iz Jeruzalema je ponijela nekoliko predmeta vezanih uz Kristovo raspeće te ih donijela u Rim i pohranila u crkvi Santa Croce in Gerusalemme, što je, uz grobove apostola Petra i Pavla, ustoličilo *drugi Jeruzalem* kao sljedeću najznačajniju hodočasničku

4 KOLANOVIĆ 1982: 13–19; ŠANJEK 1985: 599–603; PURGARIĆ–KUŽIĆ 1995: 205–211; KOLANOVIĆ 2000/2001: 401–403; ČORALIĆ 2003; LADIĆ 2004: 78–85.

destinaciju toga vremena. U 333. godinu datirano je hodočašće anonimnog kršćanina iz Bordeauxa, čije je putovanje opisano u djelu *Itinerarium a Burdigalia Hierosolymam* te predstavlja najstariji putopis u Svetu zemlju (KRASIĆ 2001: 135). Nešto mlađi je opis putovanja Španjolke Egerie, koja je u Jeruzalem hodočastila potkraj 4. ili početkom 5. stoljeća (KRASIĆ 2001: 135). Putovanja u Svetu zemlju gotovo prestaju u 7. stoljeću, da bi se križarskim pohodima iznova intenzivirala, a nakon povlačenja križara iz Palestine, 1291. godine, preusmjerila u pravcu Rima i Santiago de Campstele (KUŽIĆ 2008: 64). Tome je pridonio i uvođenje slavljenja Jubileja (*Svete godine*) 1300. godine (KOLANOVIĆ 1982: 14). Kasnije su se Jubileji slavili i drugdje i češće (MARAČIĆ 2000/2001: 636), što je, uz indulgencije i protureformatorsko djelovanje, značajno doprinijelo brojnim hodočašćenju u stara, ali i pojavi novih hodočasničkih odredišta, poglavito od vremena 16. stoljeća.

Remetske hodočasničke medaljice najvećim dijelom su donesene s hodočašća u marijanska svetišta. Posebne zasluge u širenju štovanja Majke Božje pripisane su cistercitema i sv. Bernardu, kao glavnim promicateljima Marijina štovanja (KOLANOVIĆ 2000/2001: 403). Već u 12. stoljeću podižu se brojne katedrale posvećene Mariji, a u 13. stoljeću promicanju njezina štovanja pridružuju se i drugi redovi, da bi, od 16. stoljeća – u vrijeme protureformacije i djelovanjem jezuita – štovanje Marije preraslo u oblik mariofanije, odnosno hodočašćenja i slavljenja Majke Božje na mjestima povezanim s čudotvornim učinkom njezine milosti (KOLANOVIĆ 2000/2001: 403; MARAČIĆ 2000/2001: 637).

Kao najstarije zabilježeno hodočašće Hrvata prihvaća se putovanje svećenika Ivana iz Dubrovnika u Jeruzalem 843. godine te bilježenje imena hrvatskih knezova u Čedadskom evanđelistaru, u istome stoljeću (PERIĆIĆ 1984: 550). Zanimljivo je napomenuti kako Dante Alighieri u *Božanstvenoj komediji* spominje hrvatskog hodočasnika u kontekstu obilježavanja prvog Jubileja 1300. godine (KOLANOVIĆ 1982: 22). Tematika hodočašća često je zaokupljala povjesničare, ali se mora istaknuti kako je riječ o tekstovima koji obrađuju hodočasnike i hodočašća vezana uz dalmatinske gradove, dok je za prostor kontinentalne Hrvatske vezan samo tekst N. Budaka o hodočašćenjima u Aachen (BUDAK 1991: 15–21), zatim tekst Ane Azinović Bebek o hodočasnima u Čazmi u 17. i 18. stoljeću (AZINOVIĆ BEBEK 2007: 391–405) te tekstopisi D. Perkića o nalazima iz Kamenskog i Mušaluka kod Ličkog Osika.⁵

Među remetskim medaljicama najviše je medaljica iz svetišta Mariazell u Austriji. Mariazell je postalo jedno od najposjećenijih srednjoeuropskih hodočasničkih odredišta, poglavito nakon što je 1649. godine car Ferdinand III. proglasio Majku Milosti od Mariazella zaštitnicom Austrije (*Patrona Austriaca*) (GÜRTLER 2008: 172). O brojnim hodočašćenjima u Mariazell govori i Juraj Habdelić u djelu *Zercalo Marianzko* tiskanom u Grazu 1662. godine (HABDELIĆ 1662: 504–512). Već 1693. Majka Milosti od Mariazella postaje zaštitnicom i Ugarske (*Magna Domina Hungarorum*), a Heinrich od Moravske dodjeljuje joj naziv *Alma Mater Gentium Slavorum* (GÜRTLER 2008: 172). Sve medaljice iz Mariazella (Kat. 1–4), izuzev jedne (Kat. 4), na naličju sadrže prikaz Svete Obitelji, dok je na licu prikaz Bogorodice s Isusom u naručju. Prikaz Svete Obitelji nalazi se i na naličju medaljice iz Passaua (Kat. 5). Na licu medaljice prikazana je Marija Pomoćnica *Passaviensis*,⁶ koja se vrlo često prikazuje na medaljicama, no često bez atribucije mjesta (FASSBINDER 2003: 171, 172). Riječ je o prikazu koji je reminiscencija na sliku Lucasa Cranacha *Mariahilf* iz 1514. ili 1537.

5 Na ovome mjestu zahvaljujem kolegi Domagoju Perkiću na ustupljenim tekstovima s prilozima.

6 Ističe se kako na medaljici piše *Passaviensis* te je pripisana hodočašćenju u Passau s obzirom na to da S. Fassbinder iznosi tezu kako nije moguće sve medaljice s prikazom Marije Pomoćnice pripisati hodočašćenju u Passau,

zbog brojnih lokacija na kojima je Marija Pomoćnica štovana (FASSBINDER 2003: 293). O čestoj uporabi motiva Marije Pomoćnice u slikarstvu alpskog prostora i njegovu širenju na prostor kontinentalne Hrvatske pisala je i Ivy Lentić-Kugli (LENTIĆ-KUGLI 1971: 15, Bilj. 4, 5)

godine, a čija se pojava na medaljicama ne može datirati prije 1630. godine (FASSBINDER 2003: 293). O hodočašćima u ili kroz Njemačku svjedoče još medaljica vezana uz Altötting i Dorfen (Kat. 6) te medaljice iz Wiesa (Kat. 7) i Kölna (Kat. 8, 9, 10). Altötting je najveće marijansko svetište u Bavarskoj, a Dorfen je od njega udaljen svega šezdesetak kilometara. Primjerak iz Wiesa (Kat. 7), također u Bavarskoj, pripada jednoj od najmlađih medaljica pronađenih u Remetama. Naime, medaljice iz Wiesa S. Fassbinder datira od 1744. godine (FASSBINDER 2003: 198) te je medaljica mogla biti donesena u svega nekoliko desetljeća od tada pa do zatvaranja remetskog samostana i otvaranja novog, župnog groblja u Remetama. Relativno velik broj medaljica koje možemo povezati s Kölnom potvrđuje navode o hodočašćenju s područja Ugarske u Porajnje, koje je bilo vrlo često još od 13. stoljeća (BUDAK 1991: 17).

Uz medaljice iz Mariazella, u Remetama su pronađene i medaljice s drugih hodočasničkih odredišta u Austriji. Posebice je zanimljiva medaljica za koju nije sigurno je li donesena s hodočašća u Unser Frau u Južnom Tirolu ili s hodočasničkog puta u Unserfrau, nedaleko Gmünda, u Donjoj Austriji (Kat. 11). Riječ je o medaljici s kompleksnim prikazom na kojem se, na bolje sačuvanom primjerku (PEUS 1984: 134, Kat. 2016) na licu medaljice, u donjem dijelu, nalazi prikaz sv. Ivana Kapistrana i sv. Paskala Baylona. Sv. Ivan prikazan je kako nosi razvijenu križarsku zastavu u desnoj te Isusov monogram (IHS) sa zrakastom aureolom u lijevoj ruci. Sv. Paskal Baylon prikazan je kako u desnoj ruci drži uzdignuto raspelo. Iznad njih, nad oblacima nalazi se prikaz Marijina krunjenja te uokolo natpis S:IO:CAPISTRANVS – S:PASCALIS BAILON. Na naličju te medaljice prikazana je stojeća sv. Klara i sv. Ante Padovanski koji flankiraju središnje smješteno okrunjeno srce unutar kojega se nalazi raspelo. Uokolo je natpis: VN SER FRAV – WAPPEN. Nadalje, pronađena je i medaljica čije je izvorište hodočasničko odredište Sonntagberg (Kat. 12). Riječ je o mjestu u kojem su hodočašća zabilježena još početkom 16. stoljeća, a koje se od 17. stoljeća razvilo u jedno od najposjećenijih hodočasničkih mjesta u Austriji (FASSBINDER 2003: 179). Medaljica (Kat. 13) potječe iz Marie Kirchentale (Sankt Martin bei Lofer), uz Mariu Plain, najznačajnije hodočasničko mjesto u pokrajini Salzburg, u koje je tijekom 18. stoljeća dolazilo 30 do 40 tisuća hodočasnika godišnje (FASSBINDER 2003: 163).

Dvije medaljice potječu iz Marianke (Mariathal), najstarijeg hodočasničkog svetišta u Slovačkoj (Kat. 14, 15). Medaljica s prikazom sv. Pavla Pustinjaka i Antuna Opata na naličju (Kat. 14), jedina je za koju možemo pretpostaviti kako nosi signaturu majstora. Nažalost, upravo je dio sa signaturom izrazitije korodirao, ali prema nalazu iz Čazme (AZINOVIC BEBEK 2007: 395, Bilj. 3) može se pretpostaviti kako se na njoj nalazila signatura GP – potpis majstora Georga Pfründta (1603.–1663.). Navedena medaljica iz Marianke i medaljica iz najpoznatijeg poljskog marijanskog svetišta Jasna Gora u Čestohovi (Kat. 19, 20) jedine su koje ikonografski možemo povezati s pavlinskim redom. Naime i na medaljici iz Čestohove (Kat. 19) prikazan je na naličju sv. Pavao Pustinjak, dakle, svetac eponim Reda, a na spomenutom primjerku iz Marianke uz njega je prikazan i sv. Antun Opat s kojim je sv. Pavao proveo zadnjih 11 godina pustinjačkog života (MIRKOVIĆ 1989: 351–352). S druge strane, na licu obje medaljice iz Čestohove prikaz je Majke Božje Čestohovske, izveden prema slici koju su pavlini izrazito častili od 1384. godine kada su preuzeli tek osnovani samostan u Jasnoj Gori (MIRKOVIĆ 1989: 356), a čija čudotvorna djela opisuje i Juraj Habledić (HABDELIĆ 1662: 476 – 478). Druga medaljica iz Čestohove (Kat. 20) s prikazom arkandela Rafaela na naličju, posebice je zanimljiva jer nosi signaturu ROMA (Kat. 20). Riječ je o medaljicama koje su izrađivane u Rimu već od 16. stoljeća, a distribuirane su u brojna europska hodočasnička mjesta (MIRNIK 1992: 501).

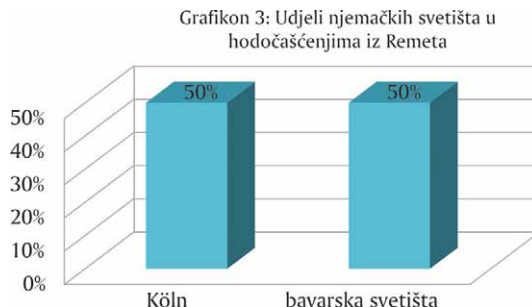
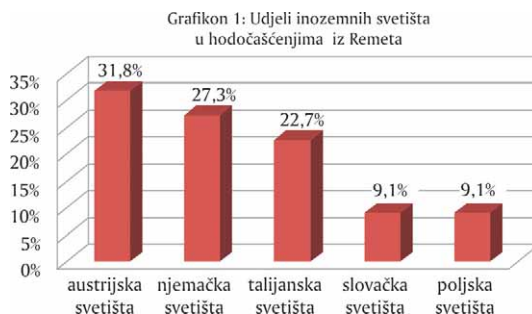
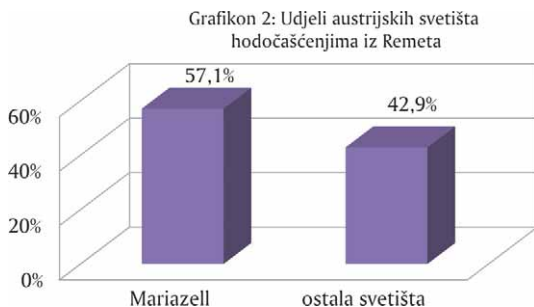
Iz rimskih kovnica su još dvije medaljice (Kat. 21, 22). Rim, kao jedno od najznačajnijih hodočasničkih odredišta još od 4. stoljeća, u kasnom srednjem vijeku postaje, uz Santiago de Compostelu, glavni cilj hodočasničkih putovanja (FASSBINDER 2003: 175; KUŽIĆ 2008: 64). Veliku ulogu u tome imalo je i slavljenje Jubileja (Svete godine). Ta su slavlja, poglavito kad su od 1775.

godine uvedena svake 25. godine, dovodila brojne hodočasnike u Rim, a u povodu obilježavanja Jubileja izrađivane su razne varijante hodočasničkih medaljica (FASSBINDER 2003: 176–177).

S područja Italije su i medaljice povezane sa svetištem u Loretu (Kat. 16, 17, 18). Sve tri na licu sadrže prikaz Majke Božje Loretske. Na naličju dvaju primjeraka prikazani su sv. Ivan de Mat-ha (Kat. 16) i sv. Ante Padovanski (Kat. 17), dok je na trećem primjerku prikaz Svetog Križa iz Numane / Sirola. Loretsko svetište je preko uloge Trsata u prenošenju Nazaretske kućice znatno vezano uz istočnu obalu Jadrana, ali i preko hrvatske kolonije koja je egzistirala u Recanatiyu, neda-leko Loreta, još od prve polovine 15. stoljeća (KOLANOVIĆ 1997: 165). Prva hodočašća Hrvata u Loreto bilježe se i prije nego što je započeta gradnja bazilike Santa Casa, 1468. godine, a već 1476. javlja se prvi znak štovanja Majke Božje Loretske u zadarskoj crkvi sv. Franje (KOLANOVIĆ 1997: 179, 185). Širenje njenog štovanja na kontinentalni dio Hrvatske vezano je uz djelovanje isusovačkog i franjevačkog reda. Već je 1660. godine u isusovačkoj crkvi sv. Katarine u Zagrebu podignuta kapela posvećenu Majci Božjoj Loretskoj, a iste joj je godine posvećena kapela u franje-vačkoj crkvi sv. Trojstva u Karlovcu (KOLANOVIĆ 1997: 189, 190). I pavlini su jednu kapelu u Lepoglavi posvetili Majci Božjoj Loretskoj, već 1692. godine, a broj njoj posvećenih svetišta izrazi-to se povećavao tijekom prve polovine i sredinom 18. stoljeća (KOLANOVIĆ 1997: 190).

Kako je analiza J. Kolanovića i F. Gestrina rezultirala dragocjenim podacima za šibensku i piransku povijest (GESTRIN 1975; KOLANOVIĆ 1982), primjenom iste metodologije u analizi medaljica pronađenih u Remetama došlo se do zanimljivih rezultata⁷.

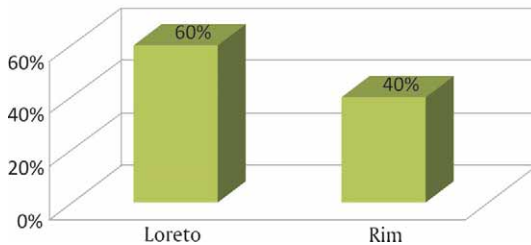
Naime, ako broj pronađenih hodočasničkih medaljica smatramo statistički relevantnim uzor-kom⁸, a one čine nešto manje od 20% medaljica pronađenih u Remetama, može se zaključiti kako je 31,8% hodočasnika hodočastilo u Austriju, dok je njih 27,3% hodočastilo u Njemačku (Grafikon 1). Od ukupnog broja, po 9,1% hodočasnika hodo-častilo je u Slovačku i Poljsku (Grafikon 1). Od hodočašćenja u Austriju, 57,1% hodočasnika išlo je u Mariazell (Grafikon 2), dok je od ukup-nog broja hodočasnika u Njemačku, njih 50% hodočastilo u Köln, a 50% u bavarska svetišta (Grafikon 3). S druge strane, od ukupnog broja hodočasnika iz Remeta, u Italiju se zaputilo njih 22,7% (Grafikon 1). Od toga broja, u Rim je hodočastilo 40% hodočasnika te u Loreto njih 60% (Grafikon 4).

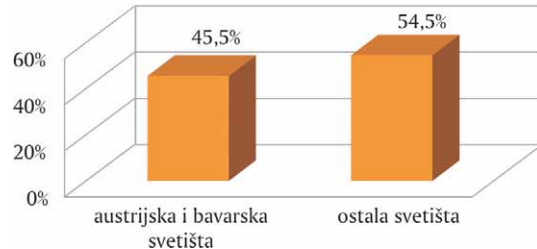
⁷ Istu metodologiju primijenio je i kolega T. Bilić pri-likom obrade skupnog nalaza novca iz G. Taborišta (BILIĆ 2008: 292, 293).

⁸ U ovom slučaju medaljica iz Unserfrau pripisana je hodočašćenju u austrijska svetišta, a dvije medaljice s uni-verzalnim kršćanskim motivima pripisane su hodočašćenju u Italiju i Rim.

Grafikon 4: Udjeli talijanskih svetišta u hodočašćenjima iz Remeta

Grafikon 5: Udjel austrijskih i bavarskih svetišta u hodočašćenjima iz Remeta

Velik postotak (gotovo 50%) hodočašćenja u Austriju i Bavarsku može se, uz njihovu blizinu, tumačiti i činjenicom da su početkom 17. stoljeća, vladarske obitelji Wittelsbach i Habsburg, promicale marijanski kult kao dio državne politike (HEAL 2007: 3). To je zasigurno utjecalo na odluku o odabiru hodočasničkih odredišta. S druge strane, ovi podaci potvrđuju značaj Mariazella, Kölna, Loreta i Rima u duhovnom životu hodočasnika sahranjenih uz remetsku crkvu. I to je razumljivo ako Mariazell sagledamo u već spomenutom kontekstu kulturno-povijesnog ozračja druge polovine 17. i 18. stoljeća. Köln, pak, kao *Jeruzalem sjevera*, s relikvijom sveta Tri kralja i Isusovom haljinom koja je u 13. stoljeću donesena iz Ugarske te relikvijama čuvanim u okolnim gradovima, Aachenu, Mainzu i Trieru, bio je jedno od najznačajnijih hodočasničkih odredišta, o čemu se tragovi nalaze u brojnim povijesnim izvorima (STABEJ 1965; BUDAK 1991). Možda iznenađuje da se više hodočasnika zaputilo u Loreto nego u Rim, ali razumljiv razlog možda leži u činjenicama kako je razdoblje iz kojeg potječu medaljice bitno obilježeno snažnim protuosmanlijskim i protureformacijskim djelovanjima. U njima se kao najveća zagovornica, voditeljica i zaštitnica pojavljuje Majka Božja Loretska, poglavito nakon osmanlijskog poraza kod Lepanta 1571. godine kad Loreto postaje vodeće europsko marijansko svetište te nakon pobjede katoličkog saveza nad reformatorskom vojskom kod Praga, 1620. godine, kada se njezin kult nezaustavljivo proširio srednjom Europom (KOLANOVIĆ 1997: 184, 186).

KATALOG

MARIAZELL (AUSTRIJA, ŠTAJERSKA):

1. Medaljica s prikazom Bogorodice i Svete Obitelji

2. pol. 17. st.

Ovalna medaljica s oštećenom ušicom. Jako korodirana. Nazire se prikaz iz kojeg se može zaključiti kako je riječ o medaljici iz Mariazella.

Av: Slabo vidljiv prikaz okrunjene Marije u zvonolikom plaštu, s djetetom na desnoj ruci. Ona stoji nad Benediktovim štitom. Teško vidljivi i sveci koji joj stoje s njene lijeve i desne strane: sv. Benedikt i sv. Lambert. Naziru se i dva anđela koji nose krunu te dio draperije baldahina pod kojim Marija stoji.

Rv: Loše sačuvan, a sadrži prikaz Svete Obitelji. Nazire se središnja figura malog Isusa kojeg za ruke drže Marija s desne i Josip s lijeve strane. Do Marije sv. Ana, a do Josipa sv. Joakim. Na bolje sačuvanim primjercima toga tipa vidi se: iznad Isusa prikaz Duha Svetoga u obliku golubice raširenih krila unutar zrakaste aureole te u vrhu medaljice Bog Otac na oblacima sa zrakastom aureolom i kuglom s križem u lijevoj ruci.

kovanje, bakrena slitina
masa=6,1 g, visina=4,82 cm, širina=3,66 cm
Grob: 238
Lit.: PEUS 1982: 133; Kat. 2211
foto: M. Mustaček
inv. br. MGZ 48819

2. Medaljica s prikazom Bogorodice i Svete Obitelji

18. st.

Ovalna medaljica s oštećenom trakastom ušicom.

Av: Središnje smješten prikaz stojeće Bogorodice u zvonolikom plaštu, koja u desnoj ruci drži malog Isusa. Marijinu krunu nose dva anđela raspoređena sa svake strane krune. Ispod njihovih nogu zdesna natpis: MARIA te slijeva natpis: ZELL.

Rv: Prikaz Svete Obitelji u kojem Isusa, prikazanog kao dječaka, za ruku vode: zdesna, Marija, a slijeva Josip koji u svojoj lijevoj ruci nosi rascvjetali štap. Iznad Isusa nazire se Duh Sveti obrubljen zrakastom aureolom, a iznad njega, vjerojatno, na oblacima Bog Otac.

kovanje, bakrena slitina
masa=0,65 g, visina=2,47 cm, širina=1,86 cm
Lit.: KNEZ 2001: 43; Kat: 19 (Kod remetskog primjerka nedostaje Benediktov štit nad kojim se nalazi prikaz Bogorodice); KRNJAK 2007: 142, Sl. 3a/3b.
inv. br. MGZ 49180
foto: M. Mustaček

3. Medaljica s prikazom Bogorodice i Svete Obitelji

17. st.

Ovalna medaljica kojoj nedostaje trakasta ušica.

Av: Prikaz Bogorodice u bogato urešenom zvonolikom plaštu koja nosi okrunjenog malog Isusa u desnoj ruci, također u zvonolikom plaštu. Isusu oko vrata na niski perli visi križ. Bogorodica ima tri takve niske s križem. Carsku, Marijinu, krunu nose dva anđela. Uokolo: S MARIA –[C]ELLE[NSIS].

Rv: Prikaz Svete Obitelji u kojem Isusa, prikazanog kao dječaka, za ruku vode: zdesna, Marija, a slijeva Josip koji u svojoj lijevoj ruci nosi rascvjetali štap. Iznad Isusa nazire se Duh Sveti obrubljen zrakastom aureolom, a iznad njega, vjerojatno, na oblacima Bog Otac.

kovanje, bakrena slitina
masa=0,55 g, visina=2,21 cm, širina=1,79 cm
Grob: 099
Lit.: KNEZ 2001: 43, Kat:19 (Kod remetskog primjerka nedostaje Benediktov štit nad kojim se nalazi prikaz Bogorodice); FUNDORT KLOSTER 2000: 306, 307, Kat. 28.54 (var); KRNJAK 2007: 142, Sl. 3a / b; PERKIĆ 2010: Kat. 7. T III:2.
foto: M. Mustaček
inv. br. MGZ 49183

4. Medaljica s prikazom Bogorodice i sv. Josipa

17. st.

Ovalna medaljica s trakastom ušicom.

Av: Okrunjena Bogorodica stoji u oblacima nad crkvom, u bogato urešenom zvonolikom plaštu, a u desnoj ruci nosi malog Isusa, također u zvonolikom plaštu. Uokolo: S MARIA CELLENSIS.

Rv: Prikaz stojećeg sv. Josipa s aureolom koji u desnoj ruci nosi malog Isusa sa zrakastom aureolom. U lijevoj Josipovoj ruci nalazi se procvjetali štap. Uokolo: SANCTE IOSEPH -ORA PRO NOBIS.

kovanje, bakrena slitina

masa=6,45 g, visina=4,72 cm, širina=3,63 cm

Grob: 087

Lit: FASSBINDER 2003: 168, Typ 2

foto: M. Mustaček

inv. br. MGZ 49150

PASSAU (NJEMAČKA, BAVARSKA):**5. Medaljica s prikazom Majke Božje Milosne i Svete Obitelji**

17. st.–18. st.

Ovalna medaljica s horizontalno postavljenom trakastom ušicom.

Av: Prikaz sjedeće Marije s malim Isusom u naručju. Uokolo natpis: S MARIA PASSAVIENSIS.

Rv: Prikaz Svete Obitelji. Središnje prikazan stojeći Isus kao dijete. Za desnu ruku ga vodi Marija, a za lijevu Josip. Iznad Isusa prikaz Duha Svetoga kao golubice raširenih krila sa zrakastom aureolom s donje strane koja natkriljuje Svetu Obitelj. Iznad prikaza Duha Svetoga vidljivi oblaci na kojima je poprsje Boga Oca.

kovanje, bakrena slitina

masa=1,3 g, visina=3 cm, širina=2,2 cm

Grob: 054

Lit: /

foto: M. Mustaček

inv. br. MGZ 49129

ALTÖTTING / DORFEN (NJEMAČKA, BAVARSKA):**6. Medaljica s prikazom Bogorodice iz Altöttinga i Bogorodice iz Dorfena**

18. st.

Ovalna medaljica s ušicom i alkom.

Av: Milosni kip iz Altöttinga: Prikaz stojeće okrunjene Bogorodice s Isusom u naručju na desnoj ruci, dok u lijevoj ruci drži žezlo prislonjeno na lijevo rame. Dva lebdeća anđela pridržavaju joj krunu. U podnožju, do njezinih nogu, sa svake strane po jedan klečeći anđeo sa svijećnjacima u rukama.

Rv: Milosni kip iz Dorfena: Bogorodica sjedi na prijestolju sa širokim velom. U desnoj ruci drži Isusa, a u lijevoj cvijet. Lijevo i desno od Bogorodičine glave po jedan lebdeći anđeo pridržava rasukošni veo.

lijevanje, bakrena slitina

masa=9,3 g, visina=4,5 cm, širina=2,8 cm

Grob: 187

Lit.: PEUS 1982: 26; Kat. 99; FASSBINDER 2003: 132, Altötting – Typ 4 / Dorfen – Typ 1

foto: M. Mustaček

inv. br. MGZ 48675

WIES / ETTAL (NJEMAČKA, BAVARSKA):

7. Medaljica s prikazom Bogorodice i Isusa

2. pol. 18. st.

Ovalna medaljica s ušicom i alkom otvorenih krajeva.

Av: Milosni kip iz Ettala: Vidljiv okrunjeni lik sjedeće Bogorodice ogrnute plaštom s krunjenim Isusom na koljenima; uokolo nečitki natpis.

Rv: Milosni kip iz Wiesa: Bičevanje Krista: Isus u punoj visini viđen iz lijevog poluprofila, privezan lancima za niski, masivan stup.

lijevanje, bakrena slitina

masa=3,8 g, visina=3,7 cm, širina=1,94 cm

Grob: 197

Lit.: PEUS 1982.: 47, Kat. 522–526; FUNDORT KLOSTER 2000: 307, Kat. 28.57; PERKIĆ 2010a: Kat. 23, T II:6

foto: M. Mustaček

inv. br. MGZ 48658

KÖLN (NJEMAČKA, SJEVERNA RAJNA – VESTFALIJA):

8. Medaljica s prikazom Poklonstva kraljeva

17. st.–18. st.

Osmerokutna medaljica s naknadno probijenom rupom za vješanje u tjemenu.

Av: Prikaz Poklonstva kraljeva. Na desnoj strani medaljice naziru se Marija i Josip, a Marija na krilu drži malog Isusa. Nasuprot njih nazire se nekoliko osoba. Iznad Marije i Josipa se nazire i krov štalice.

Rv: Natpis na njemačkom u šest redova:

H:3K[Ö]NIG – CASPARMELCHI-OR[BALTH]ASA[R] – BIT[TET]F[V]R VNS – IEZVNDI[N]DER – STERBST.

kovanje, bakrena slitina

masa=0,75 g, visina=2 cm, širina=2 cm

Grob: 051

Lit.: PEUS 1982: 102, Kat. 1599; FASSBINDER 2003: 158, Typ B – Köln ili južna Njemačka; GRÜNEWALD 2001: 26, M 3406, 3407, M 3458; KRNIJAK 2007: 143;

foto: M. Mustaček

inv. br. MGZ 49126

9. Medaljica s prikazom Poklonstva kraljeva

17. st.–18. st.

Osmerokutna medaljica s trakastom ušicom. Znatno korodirala.

Av: Prikaz Poklonstva kraljeva. Na desnoj strani medaljice naziru se Marija i Josip, a Marija na krilu drži malog Isusa. Nasuprot njih nazire se nekoliko osoba. Iznad Marije i Josipa se nazire i krov štalice.

Rv: Natpis na njemačkom u šest redova: [H:3]KÖNIG – CASPARMELCHI – OR B[AL]THASAR – BITTETFVR VNS – [IEZVND I]N DER – [STER]BST.

kovanje, bakrena slitina

masa=1,15 g, visina=2,19 cm, širina=2 cm

Grob: 081

Lit.: PEUS 1982.: 102; Kat. 1599; FASSBINDER 2003: 158, Typ 1B – Köln ili južna Njemačka; GRÜNEWALD 2001: 26, M 3406, 3407, M 3458; KRNJAK 2007: 143

foto: M. Mustaček

inv. br. MGZ 49145

10. Medaljica s prikazom Poklonstva kraljeva

2. pol. 17. st.–18. st.

Jako oštećena medaljica, nekad osmerokutnog oblika s jedva vidljivom ušicom.

Av: Potpuno korodirano – prikaz sv. Tri kralja.

Rv: Teško čitljiva slova natpisa: [S:3 REGES – CASPARMELCHIOR BALTHAS]A[R ORA PROJNO – BIS N[VNC ET] – INHORA MOR – TIS NOST.

tiještenje, bakrena slitina

masa=0,7 g, visina=2,14 cm, širina=2,08 cm

Lit.: D. KNEZ 2001: 107, Kat. 148; PREDOVNIK /DACAR/LAVRINC 2006: 51, Kat. 112; FASSBINDER 2003: 158, Typ 1A (var.) – Köln

Datum nalaza: 26.06.2009.

Grob: 187

inv. br. MGZ 48676

UNSERFRAU? (AUSTRIJA, DONJA AUSTRIJA) / UNSER FRAU? (ITALIJA, JUŽNI TIROL):

11. Medaljica s prikazom sv. Ivana Kapistrana i sv. Paskala Baylona

18. st.

Medaljica ovalnog oblika, oštećene trakaste ušice, nedostaju dijelovi. Slomljeni dijelovi slijepljeni.

Av: Jedva se naziru likovi dvaju stojećih svetaca, jedan nasuprot drugom. Iznad njih likovi dvaju manjih svetaca, a u zaglavlju Duh Sveti u obliku golubice raširenih krila. Sredina medalje zbog oštećenja nečitka. Natpis [S:IO:CAPISTRANVS – S:]PASCALIS [BAIL]ON.

Rv: Izrazito oštećen, naziru se samo dva stojeća lika u donjem dijelu medaljice.

masa=1,95 g, visina=4,2 cm, širina=3,23 cm

Lit.: PEUS 1984: 134, Kat. 2016

kovanje, bakrena slitina

foto: B. Rožanković

inv. br. MGZ 49212

SONNTAGBERG (AUSTRIJA, DONJA AUSTRIJA):**12. Medaljica s prikazom Milosne slike iz Sonntagberga i Svete Obitelji**

17. st.–18. st.

Ovalna medaljica s ušicom.

Av: Uokvireni prikaz Sv.Trojstva (Milosna slika iz Sonntagberga – Prijestolje milosti) s Bogom Ocem na tronu, raspetim Kristom vidljivim do struka i prikazom Duha Svetoga u obliku golubice s raširenim krilima. Ispod te slike, koja zauzima gornju polovinu medalje, nazire se prikaz crkve i samostana s tornjevima.

Rv: Nečitak

tiještenje, bakrena slitina

masa=3,5 g, visina=4,26 cm, širina=3,41 cm

Grob: 252

Lit.: PEUS 1982., 144, Kat. 2438;

foto: M. Mustaćek

inv. br. MGZ 48817

MARIA KIRCHENTAL (AUSTRIJA, SALZBURG):**13. Medaljica s prikazom Milosnog kipa *Marie Kirchental* i sv. Martina**

18. st.

Ovalna medaljica s alkom na kojoj se nalazi srcoliki privjesak perforiran u obliku križa. Sekundarno probušena.

Av: Majka Božja Sućutna uokvirena zrakastom aurelom. Uokolo: SANCTA MARIA IN K[I]RCH[E]NTHALL BEI LOEFER.

Rv: Sv. Martin viđen zdesna kao oklopnik na konju. Glava s kacigom uokvirena zrakastom aureolom. Konj u kasu. Uokolo: S MARTINVS – ORA PRO NOBIS.

kovanje, bakrena slitina

cjelina: visina=6,4 cm, masa=6 g medaljica: visina=4 cm, širina=3,4 cm; privjesak: visina=2 cm, širina=1,34 cm

Grob: 122

Lit: KUNCZE 1885: 208

foto: M. Gregl

inv. br. MGZ 50140

MARIANKA (SLOVAČKA):**14. Medaljica s prikazom *Marie Thallensis* te sv. Pavla Pustinjaka i sv. Antuna Opata**

17. st.–18. st.

Ovalna medaljica s poprečno postavljenom ušicom.

Av: Milosni kip *Marie Thallensis*: prikaz stojeće Marije okrunjene carskom krunom u zvonolikom plaštu s malim okrunjenim Isusom u lijevoj ruci te kuglom u desnoj. Bogorodica stoji na gredi koja odvaja podnožje medaljice. Ispod grede: O[· S · PAVLI · P · E · F · F · I · V, G-P] Uokolo Bogorodice: PATRONA+HVNGAR:V:M:TALLEN[S].

Rv: Prikaz sjedećih sv. Pavla Pustinjaka i sv. Antuna Opata pod palmom kroz čije lišće k njima leti gavran s kruhom u kljunu. Uokolo: S PAVLVS•P•EREM•S• ANTONIVS •AB[B].

kovanje, bakrena slitina
masa=12,45 g, visina=4,34 cm, širina=2,73 cm
Grob: 138
Lit: AZINOVIĆ BEBEK 2007, 395
foto: M. Mustaćek
inv. br. MGZ 49231

15. Medaljica s prikazom *Marie Thallensis* i sv. Josipa

17. st.–18. st.

Ovalna medaljica s ušicom.

Av: Milosni kip *Marie Thallensis*: prikaz stojeće Marije okrunjene carskom krunom u zvonolikom plaštu s malim okrunjenim Isusom u lijevoj ruci te kuglom u desnoj. Uokolo: B V TALL– IN HVNG.

Rv: Poprsje sv. Josipa viđeno iz desnog profila, s aureolom. U naručju, na lijevoj ruci, drži malog Isusa. Uokolo: SAN – IOS.

lijevanje, bakrena slitina
masa=3,4 g, visina=2,55 cm, širina=1,68 cm
Lit. /

foto: M. Mustaćek

inv. br. MGZ 48809

LORETO (ITALIJA)

16. Medaljica s prikazom Loretske Marije i sv. Ivana de Mathe

17. st.–18. st.

Osmerokutna medaljica s ušicom. Pronađena na istoj alci s medaljicom sv. Benedikta.

Av: Loretska Marija viđena iz lijevog poluprofila sjedi na krovu Svete kuće, skvrčenih nogu, s malim Isusom u naručju. Oboje sa zrakastom aureolom.

Uokolo: S•MARIA D – LORETO•

Rv: Poprsje sveca viđeno iz lijevog profila, s križem oko vrata. Uokolo: S•IOANN• DE• MATHA.

kovanje, bakrena slitina
visina=3,03 cm, širina=1,93 cm

Grob: 065

Lit: BOŽEK – KUNAC 1998: 201, Kat. 282: gotovo identičan prikaz na licu medaljice.

foto: M. Mustaćek

inv. br. MGZ 49134/1

17. Medaljica s prikazom Milosnog kipa Loretske Marije i sv. Ante Padovanskog

17. st.–18. st.

Romboidna medaljica s trolisnim završecima vrhova, ušicom i alkrom.

Av: Prikaz Loretske Marije: stojeća Bogorodica s malim Isusom u naručju.

Rv: Stojeći lik sv. Ante Padovanskog u habitu stegnutom oko pojasa, s aureolom. U desnoj ruci drži ljiljan, a u lijevoj stojećeg, malog Isusa.

lijevanje, bronca

masa=2,45 g, visina=3,83 cm, širina=2,9 cm

Grob: 140

Lit: KRNJAK 2007: 146, Sl. 11 a / b

foto: M. Mustaćek

inv. br. MGZ 48655

18. Medaljica s prikazom Milosnog kipa Loretske Marije i sv. Križa iz Numane / Sirola

17. st.–18. st.

Okrugla medaljica s ušicom.

Av: Bogorodica s Isusom, sa svake strane vidljive viseće uljane svjetiljke.

Rv: Raspelo unutar linijski izvedenog križa sa završecima u obilku trolista.

kovanje, bronca

masa=1,2 g, visina=2,8 cm, širina=1,91 cm

Grob: 169

Lit: FASSBINDER 2003, 161, Typ 1: KRNJAK 2007: 150, Sl. 19 a / b

foto: M. Mustaćek

inv. br. MGZ 48667

CZESTOCHOWA (POLJSKA)

19. Medaljica s prikazom Marije Čestohovske i sv. Pavla Pustinjaka

17. st.–18. st.

Ovalna medaljica s ušicom.

Av: Milosna slika *Marie Czestochoviensis*: Bogorodica s velom i kraljevskom krunom viđena do pojasa, u lijevoj ruci nosi malog Isusa s istom krunom. Isus u lijevoj ruci drži pliticu (?), dok je desna uzdignuta od lakta. Uokolo: BVCZESTOK – OVINREGPOL.;

Rv: Klečeći svetac s aureolom, pod drvetom, s ispruženim rukama, a pred njim lubanja i križ. Uz rub desno: S•[P]•PR•ER.

kovanje, bakrena slitina

masa=13,15 g, visina=3,9 cm, širina=2,7 cm

Lit: FUNDORT KLOSTER 2000: 307, Kat. 28.55 (var.). Prikaz na licu medaljice identičan remetskom primjerku.

foto: M. Mustaćek

inv. br. MGZ 49190

20. Medaljica s prikazom Marije Čestohovske i arkandela Rafaela (?)

17. st.–18. st.

Ovalna medaljica s ušicom.

Av: Gornje dvije trećine zauzima Milosna slika *Marie Czestochoviensis*: poprsje okrunjene Bogorodice s aureolom viđene s lica, koja s lijeve strane drži malog Isusa s aureolom. Uokolo: DI · VIR – CZHSTOCHOVI; Donju trećinu čini profilirana greda na kojoj stoji Bogorodica i natpis ROMA.

Rv: Središnji dio zauzima arkandeo raširenih krila s aureolom, a njemu do desne noge nalazi se mali Tobija (?). Oni stoje na tankoj gredi. Uokolo: ANGELE•DEI•QVI•CVSTO.

kovanje, bakrena slitina

masa=2,25 g, visina=2,95 cm, širina=1,8 cm

Grob: 077

Lit: /

foto: M. Mustaćek

inv. br. MGZ 49146

RIM (ITALIJA)

21. Medaljica s prikazom Arma Christi

17. st.–18. st.

Ovalna medaljica s poprečno postavljenom ušicom.

Av: Ukrižene ljestve i križ za mučenje čine veliki Andrijin križ u čijim su zaglavljima (u smjeru kazaljke na satu): Sv. Duh u vidu golubice raširenih krila obrubljene zrakastom aureolom; otvorena svjetiljka s upaljenom svijećom; halja s čije lijeve strane su tri kocke, a s desne pijetao; vrč – kana. U sjecištu križa *Vera Icon* – Veronikin rubac – s otiskom Kristova lica. Uokolo: [P]AS[S][CHRIS] – SAL NOS.

Rv: Arma Christi Križ; Titulus na vrhu vertikalne grede; vijenac upleten od trnja visi na sjecištu križa i uokviruje srce. U zaglavlju poprečne grede: šake koje krvare; ispod poprečne grede: dva stopala; na križ, koso prislonjeni koplje i motke sa spužvom. Na užetu sa zaglavlja poprečne grede (desno) vise: snop granja, dvije ukrižene podlaktice, Petrov mač (s uhom Malchusa koje krvari) i vreća srebrnjaka. Na zaglavlju poprečne grede (lijevo) vise: Talac (?), trska, čekić, kliješta, dugački konopac. Uokolo: SAN•DEVS•SAN•[F]ORT• SAN• IMM• MIS• NOB. U bazi medaljice: RO-MA.

kovanje, lijevanje, bakrena slitina

masa=13,65 g, visina=4,5 cm, širina=3,2 cm

Lit.: FASSBINDER 2003: 481, Kat. 195; PERKIĆ 2010: 18, Kat. 64, T III:12

foto: M. Mustaćek

inv. br. MGZ 49113

22. Medaljica s prikazom Marijina krunjenja i sv. Petra Apostola

17. st.–18. st.

Osmerokutna medaljica s poprečno postavljenom ušicom.

Av: Poprsje sv. Petra s aureolom viđeno iz lijevog profila. Uokolo: S• PETRVS APOS – TOL•.

Rv: Unutar naglašenog ruba nalazi se prikaz Marijina krunjenja. Kompozicija sadrži prikaz Marije viđene zdesna, koja kleči između Boga Oca i Krista, a Duh Sveti, prikazan kao golubica, lebdi nad njom. Ispod prikaza nazire se natpis ROMA. Uokolo nečitak natpis.

kovanje, bakrena slitina

masa=2 g, visina=2,7 cm, širina=1,65 cm

Grob: 087

foto: M. Mustaćek

Lit: /

inv. br. MGZ 49149

LITERATURA

- AZINOVIĆ BEBEK, A. 2007 – Hodočasnici iz Čazme u 17. i 18. Stoljeću. Summary: Pilgrims from Čazma in the 17. and 18. Centuries. *VAMZ*, 3.s., 40/2007: 391–405.
- BELAJ, J. 2006 –: Interpretiranje novovjekovnih nalaza iz grobova crkve sv. Martina na Prozorju. Interpretation of the Modern Age Finds from the Graves of the Church of St. Martin at Prozorje, *Prilozi*, 23/2006: 257–294.
- BILIĆ, T. 2008 – Skupni nalazi novca iz Hrvatske XVI. Skupni nalaz antoninijana iz Gornjeg Taborišta. Summary: The Hoard of Antoniniani from Gornje Taborište. *VMAZ*, 3.s., 41/2008: 289–309.
- BOŽEK, S. – A. KUNAC, 1998 – *Dva stoljeća arheologije na Makarskom primorju*. Riassunto: *Due secoli di archaeologia sulla Riviera di Makarska*. Katalog izložbe. Makarska, 1998.
- BUDAK, N. 1991 – Hrvatska hodočašća u Aachen. Zusammenfassung: Kroatische Wallfahrten nach Aachen. *RadZHPZag*, 24/1991: 15–21.
- ČORALIĆ, L. 2009 – Na putu u Svetu zemlju – hodočašća u Jeruzalem (tragom nekoliko oporuka hrvatskih iseljenika u Mlecima, XV.–XVI. st.). Summary: On the Journey to the Holy Land – Pilgrimages to Jerusalem (following the traces from several testaments of the Croatian emigrants in Venice 15th–16th centuries). *CCP*, 64/ 2009: 1–7.
- FASSBINDER, S. 2003 – *Religiöse Anhänger und Medaillen, Beiträge zur neuzeitlichen Frömmigkeitsgeschichte Südwestdeutschlands aus archäologischer Sicht*. Bonn, 2003.
- FUNDORT KLOSTER 2000 – *FUNDORT KLOSTER. Archäologie im Klösterreich. Katalog zur Ausstellung im Stift Altenburg vom 1. Mai bis 1. November 2000*. Wien, 2000: Bundesdenkmalamt, Abteilung für Bodendenkmale.
- GESTRIN, F. 1975 – Piranska popotovanja v 15. stoletju. *Kronika*, Časopis za slovensko krajevno zgodovino (Ljubljana), 23/1975: 74–80.
- GRÜNEWALD, M. 2001 – Pilgerzeichen, Rosenkränze, Wallfahrtsmedaillen. Die Beigaben aus Gräbern des 17. bis 19. Jahrhunderts aus dem Pfarrfriedhof bei St. Paul in Worms. Die Sammlung gotischer Pilgerzeichen im Museum der Stadt Worms. *Der Wormsgau. Wissenschaftliche Zeitschrift der Stadt Worms und des Altertumsvereins Worms e.V.*, Beiheft (Worms), 36/2001.
- GÜRTLER, W. 2008 – Hodočašća Hrvata iz Gradišća u Mariazel. Wallfahrten der Kroaten aus dem Burgenland nach Mariazell. *Etnološka istraživanja* (Zagreb), 1/2008, 12/13: 171–179.
- HABDELIĆ, J. 1662 – *Zercalo Marianzko*, faks. pretisak iz 1662., Vukovina / Velika Gorica, 2009
- HEAL, B. 2007 – *The Cult of the Virgin Mary in early Modern Germany: Protestant and Catholic Piety*. Cambridge, 2007.
- KNEZ, D. 1994 – Svetinjice iz cerkev Sv. Jurja v Piranu. *Annales* (Koper) 5/1994: 65–72.
- KNEZ, D. 2001 – *Svetinjice iz zbirke Narodnega muzeja Slovenije. Pilgrimage Badges from the Collections of the National Museum of Slovenia*. Ljubljana, 2001.
- KOLANOVIĆ, J.
- 1991. La relazioni tra le due sponde dell' Adriatico e il culto Lauretano in Croazia. Zbornik međunarodnog skupa: *Loreto – Crocevia religioso tra Italia, Europa ed Oriente*. Eds.: CITERIO, F. – L. VACCARO. Brescia, 1997: 165–190: Morcelliana.
  - 1982. Prilog povijesti šibenskih hodočašća u kasnom srednjem vijeku. Riassunto: Contributo alla storia del pellegrinaggio di Sibenik nel tardo Medioevo. *CCP*, 6/1982, 9: 13–36.

- 2000/2001. Najstarija hrvatska marjanska hodočašća izvan domovine. Summary: The oldest Marian Pilgrimages out of Croatia. *Zbornik Kačić* (Split), 32–33/2000–2001: 401–410.
- KRASIĆ, S. 2001 – Opis hrvatske Jadranske obale u putopisima švicarskog dominikanca Feliksa Fabrija (Schmida) iz 1480. i 1483/84. godine. Summary: Descriptions of the Croatian Adriatic Coast in the travel accounts of the Swiss Dominican Felix Fabri (Schmid) recorded in 1480 and 1483/84. *Analiz zavoda za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku* (Dubrovnik), 39/2001: 133–216.
- KRNJAK, O. 2004 – Svetačke medaljice iz Brkača kod Motovuna. Summary: Saints' Medallions from Brkač near Motovun. *HistArch*, 35/2004: 111–142.
- KRNJAK, O. 2007 – Svetačke medalje iz Arheološkog muzeja Istre u Puli. *Zbornik radova 5. Međunarodnog numizmatičkog kongresa u Hrvatskoj*. Rijeka, 2007–2008: 139–153.
- KUNCZE, L. F. – *Systematik der Weihmünzen. Eine ergänzende Studie für alle Freunde der Numismatik*. Raab, 1885.
- KUŽIĆ, K. 2008 – Njemački hodočasnici 15. i 16. stoljeća u Zadru. Summary: German Pilgrims to Zadar in the 15th and the 16th Century, *RadZad*, 50/2008: 63–104.
- LADIĆ, Z. 2004 – Na putu Ad Sanctos: hrvatska hodočašća u prošlosti. *Hrvatska revija* (Zagreb) 4/2004: 78–85.
- LENTIĆ-KUGLI, I. 1971 – Kopije BMV Auxiliatrix Lucasa Cranacha u slikarstvu Slavonije 18. stoljeća. Zusammenfassung: *Kopien des BMV Auxiliatrix von Lucas Cranach in der Malerei Slawoniens im 18. Jahrhundert*, *Vijesti muzealaca i konzervatora Hrvatske XX/3*, Zagreb, 1971:
- LIPOVAC–VRKLJAN, G. 1993 – Prilog »čitanju« nekih od nalaza benediktinske opatijske crkve na Košljunu Summary: A Contribution to the Interpretation of some of the Benedictine Abbey Church Finds on the Island of Košljun. 10/1993 (1996): 117–130.
- MARAČIĆ, Lj. 2000/2001 – Hodočašće kao oblik štovanja Bl. Djevice Marije. Riassunto: Il pellegrinaggio come modo di onorare Maria, Madre di Dio. *Zbornik Kačić* (Split), 32–33/2000–2001: 633–645.
- MAŠIĆ, B. 2008 – Istraživanje uz južno pročelje crkve BDM u Remetama. *HAG*, 4/2007 (2008): 206–207.
- MAŠIĆ, B. – B. PANTLIK 2008 – O nalazu novca iz groba 74 u Parku Grič na Gornjem gradu u Zagrebu. Summary: Coins found in Grave No. 74 in Grič Park in the Zagreb Upper Town, *VAMZ*, 3.s., 41/2008: 331–340.
- MAŠIĆ, B. – T. PLEŠE
- 2008. O dijelu numizmatičkih nalaza otkrivenih uz crkvu Blažene Djevice Marije u Remetama. Summary: Concerning some numismatic Finds beside the Church of the Blessed Virgin Mary in Remete. *NumVij*, 61/2008: 223–230.
  - 2009. Istraživanja uz južno pročelje crkve BDM u Remetama. *HAG*, 5/2008 (2009): 276–278.
  - 2009a. O skupnom nalazu zlatnog novca uz crkvu Blažene Djevice Marije u Remetama. On the Group Find of gold Coins next to the Church of the Blessed Virgin Mary in Remete. *OpA*, 33/2009: 207–219.
  - 2010. On unstable foundation. *Minerva* (London), 21/ 2010, 4: 50–53.
- MILIČIĆ, I. 2010 – Teoretičari, hodočasnici, činovnici: tri vrste renesansnih putopisnih tekstova. Summary: Theoreticians, pilgrims, clerks: Three forms of Renaissance travelogue text. *PovPril*, 38/ 2010: 43–69.

- MIRKOVIĆ, M. 1989 – Skica za pavlinsku ikonografiju. Zusammenfassung: Skizze für eine paulinische Ikonographie. Summary: A Sketch for Pauline Iconography, *Kultura pavlina u Hrvatskoj*, katalog izložbe Muzeja za umjetnost i obrt, Zagreb, 1989: 351–360.
- MIRNIK, I. 1992 – Trsatske medaljice. Summary: The Medals of Our Lady of Trsat. *Dometi* (Rijeka), 25/1992, 11/12: 501–503.
- PERKIĆ, D. 2010 – Pavlinski samostan u Kamenskom kod Karlovca, nalazi iz grobova kasnog srednjeg i novog vijeka. (**u tisku**)
- PERKIĆ, D. 2010a – Zaštitna arheološka istraživanja crkve Sv. Duha u Mušaluku kod Ličkog Osika. (**u tisku**)
- PEUS, B. 1982 – *Sammlung Dr. Busso Peus – Frankfurt / Wallfahrtsmedaillen des deutschen Sprachgebietes*, Dr. Busso Peus Nachf. Katalog 306. Frankfurt, 1982.
- PEUS, B. 1984 – *Antike Bizantische Goldmünzen Ausland Deutsche Gold- und Silbermünzen Heilige-medailen Reichmünzen*, Dr. Busso Peus Nachf., Katalog 311, Frankfurt, 1984
- PERIČIĆ, E. 1984 – Vijesti o najstarijim hrvatskim hodočašćima. *Bogoslovna smotra* (Zagreb), 4/1984: 550–552.
- PREDOVNIK, K. – M. DACAR – M. LAVRINC 2006 – *Cerkev sv. Jerneja v Šentjerneju*. Summary: Bartholomew Church in Šentjernej. *Archaeologia Historica Slovenica* (Ljubljana), 6/2006.
- PURGARIĆ–KUŽIĆ, B. 1995 – Hrvatska srednjovjekovna hodočašća. Zusammenfassung: Kroatische mittelalterliche Wallfahrten. *HistZb*, 18/1995: 205–211.
- STABEJ, J. 1965 – Staro božjepotništvo Slovencev v Porenje. Zusammenfassung: Die alten Wallfahrten der Slowenen an der Rhein. *Razprave*, 6/1965: 141–216.
- ŠANJEK, F. 1985 – Hodočašća hrvatskih dominikanaca u 15. i 16. stoljeću. *Bogoslovna smotra* (Zagreb), 54/1985, 4: 599–603.

SUMMARY

DEVOTIONAL PILGRIM MEDALS FROM REMETE

During the archaeological excavations (2007–2009) conducted by the Zagreb City Museum near the church of the Blessed Virgin Mary in Remete near Zagreb, foundations of two earlier churches together with 282 graves were found. The most frequent movable archaeological finds were devotional medals (127). The majority of these medals depict the Virgin Mary and St Benedict or their characteristic attributes, while others depict numerous variants of Jesus and various saints and their attributes. This paper analyses only the medals for which an origin from a pilgrimage could be ascertained. These were mostly pilgrimages to Marian sanctuaries.

If we take the number of pilgrim medals recovered as a statistically relevant sample – they account for less than 20% of the total number of medals recovered in Remete – we may conclude that 31.8% of the pilgrims went on a pilgrimage to Austria, with 27.3% to Germany and 9.1% to Slovakia and Poland, respectively (Chart 1). Out of the total number of Austrian pilgrims, 57.1% visited Mariazell (Chart 2), while out of the total number of German pilgrims, 50% visited Köln and 50% Bavarian sanctuaries (Chart 3). On the other hand, out of the total number of Remete pilgrims, 22.7% of them were from Italy (Chart 1); 40% from Rome, and 60% from Loreto (Chart 4).

The high percentage of pilgrimages to Austria and Bavaria can be explained – besides their proximity – by the fact that in the early 17th c. the ruling families of Wittelsbach and Habsburg supported the Marian cult as a part of state policy. This certainly influenced the selection of pilgrimage destinations. On the other hand, these data confirm the importance of Mariazell, Köln, Loreto and Rome in the spiritual life of the pilgrims buried by the Remete church. This is understandable if we look at Mariazell in the context of the cultural and historical frame of the second half of the 17th and the 18th c. Köln, *the Jerusalem of the north*, with its relic of The Three Wise Men and Jesus' clothing, brought from Hungary in the 13th c., as well as the relics kept in surrounding cities, Aachen, Mainz and Trier, was one of the most important destinations for pilgrimage, as confirmed by numerous historical sources. The fact that the majority of pilgrims chose Loreto over Rome is perhaps strange, but this can be explained by the fact that the period from which the medals originate is characterized by strong anti-Ottoman and counter-Reformation activities. The strongest advocate, leader and protector of these activities was the Virgin Mary of Loreto, especially after the Ottoman defeat at Lepanto in 1571, when Loreto became the leading European Marian sanctuary, and after the victory of the Catholic league over the Reformation army at Prague in 1620, after which her cult unstoppably spread over Central Europe.

Rukopis primljen: 13. XI. 2010.
Rukopis prihvaćen: 20. XI. 2010.

M - 1:1

M-1:1

18

19

20

21

22

M-1:1